REKENKAMER BREDA

Rekenkamerbrief bij de Jaarrekening 2013 van de Gemeente Breda

Rekenkamer Breda
Mei 2014

INHOUDSOPGAVE

1. Inleiding
2. Positieve resultaten en zorgpunten voor de stad
3. De financiële positie van de gemeente Breda
4. De grondexploitaties, realisatie ruimtelijke programmering
5. De risico's, risicobeheersing, control
6. De beleidsverantwoording, de weergave van de gemeentelijke prestaties
7. Aanbevelingen

Rekenkamerbrief bij de Jaarrekening 2013 van de gemeente Breda

1. Inleiding

De Rekenkamer Breda adviseert de raad ieder jaar over de cyclische producten. Na eerst de begroting onderzocht te hebben, richt de Rekenkamer zich sinds 2010 specifiek op het gemeentelijke Jaarverslag. Centraal in de rekenkameranalyses staan de financiële situatie van de gemeente Breda, de financiële verantwoording over het afgelopen jaar en de inhoudelijke verantwoording inzake de beleidsprestaties. Heeft de gemeente haar financiën verstandig beheerd en waarborgt de gemeente een goede financiële positie voor de komende jaren? Heeft de gemeente haar beleidsdoelen en voorgenomen maatschappelijke effecten gehaald? Dit jaar richt de Rekenkamer zich enerzijds op de financiële positie van de gemeente Breda en de risico's; anderzijds beschouwt de Rekenkamer dit jaar de beleidsinhoudelijke verantwoording van de programma's, taakvelden en onder meer de verbonden partijen. De vraag hierbij is of de beschrijvingen voldoende duidelijk zijn om (als raad) de effectiviteit en efficiëntie van het beleid te kunnen toetsen.
Allereerst gaat de Rekenkamer in paragraaf 2 van deze rekenkamerbrief in op een aantal positieve resultaten van het gemeentelijke beleid en een aantal zorgwekkende ontwikkelingen voor de stad, zoals naar voren komen uit het gemeentelijke Jaarverslag 2013. Daarna komen de financiële positie, de grondexploitaties, risico's en beleidsverantwoording aan de orde. In paragraaf 7 formuleert de Rekenkamer tot slot een aantal aanbevelingen voor de gemeenteraad.

2. Positieve resultaten en zorgpunten voor de stad

In 2013 zijn een aantal positieve resultaten bereikt in en voor de stad, die het vermelden waard zijn. Voorbeelden van positieve gemeentelijke prestaties zijn een positief financieel jaarresultaat, een toename van het veiligheidsgevoel in de stad, een hogere waardering van de burgers voor afvalscheiding (en o.a. meer plastic gescheiden ingezameld), de realisatie van zaken als bijvoorbeeld het Stedelijk Kompas, de nieuwe brug bij de haven en het akkoord over de hoge snelheidstreinverbinding Amsterdam-Breda-België, de goede score van Breda op dienstverlening aan ondernemers, het afboeken (stoppen) van een aantal grondexploitaties enerzijds en het voor 2013 sterk beperken van uitgaven in lopende grondexploitaties anderzijds en de vele gesprekken en bijeenkomsten die de gemeente met de stad/organisaties/andere gemeenten heeft gevoerd ten aanzien van het nieuwe jeugdbeleid.

Daarnaast moeten een aantal zorgwekkende ontwikkelingen voor Breda genoemd worden. De zorgpunten voor Breda hangen veelal samen met de lange doorwerking van de kredietcrisis, maar hebben deels ook te maken met de grote financiële afhankelijkheid van de gemeente van de grondexploitaties en de realisatie van de eigen ruimtelijke plannen. Voorbeelden van belangrijke zorgwekkende ontwikkelingen zijn: een afname van de werkgelegenheid in 2013 in Breda (o.a. door het vertrek/failliet van een flink aantal ondernemingen), het beroep op de bijstand nam verder toe, de leegstand van winkelpanden is in Breda fors gestegen, evenals de leegstand van kantoren, het aantal verkochte kavels voor woningbouw/bedrijventerreinen-/kantoren is in 2013 bijzonder gering en blijft ver achter bij de verwachting, het aantal toeristische bezoeken aan Breda is belangrijk afgenomen, de kwaliteit van de openbare ruimte blijft achter (met een grote onderhoudsachterstand op met name wegen) en de gemeentelijke inkomsten nemen op diverse terreinen af (zoals de grondexploitaties, de bouwleges, parkeeropbrengsten, opbrengsten van inzameling bedrijfsafval, theaterbezoeken e.d.).

Deze zorgpunten behoeven in ieder geval de aandacht van de gemeente Breda in de komende jaren. De Rekenkamer komt later in deze rekenkamerbrief nog op een aantal punten terug.

3. De financiële positie van Breda

De Jaarrekening 2013 laat zien dat de doorgevoerde bezuinigingen, de stelselwijziging, enkele andere financiële ingrepen (zoals het uitstellen van kosten in de grondexploitaties) en een hogere uitkering vanuit het gemeentefonds leiden tot een verbetering van de financiële positie van de gemeente Breda. Dat is een positieve ontwikkeling. De solvabiliteit (eigen vermogen ten opzicht van totaal vermogen) van de gemeente Breda is daardoor gestegen van 13% in 2011 naar 17% eind 2013. Dat is op zich een goed teken, al blijft de solvabiliteit een punt van zorg en is de gemeente Breda financieel nog niet daar, waar zij wil staan. Het blijft voorlopig balanceren rond de nullijn, zo is de verwachting van de Rekenkamer.

De Rekenkamer constateert dat naast deze positieve ontwikkeling, een aantal belangrijke zorgen voor de toekomst blijven bestaan. Enerzijds is het eigen gemeentelijke vermogen enigszins toegenomen, anderzijds staat de schuldenlast van de gemeente nog steeds hoog. Een vergelijking van de Jaarrekeningen 2008-2013 leert dat de omvang van de leningenportefeuille van de gemeente Breda sinds 2010 nagenoeg gelijk is gebleven is op ca. 420 mln.. De omvang van de totale schuld van de gemeente Breda bedraagt bijna net zoveel als 85% van de gehele Bredase begroting. De jaarlijkse rentelast (dus de kosten die de gemeente Breda moet betalen voor de leningen sec) is daardoor eveneens hoog (jaarlijks ca. 14 mln.). Dat maakt de gemeente Breda ook gevoelig voor renteschommelingen.
Overigens zijn ook de garanties en de leningen aan derden verder opgelopen in het afgelopen jaar, onder meer door de doordecentralisaties van het onderwijs. Daar zijn nog niet in alle gevallen leningen voor aangetrokken, aldus het Jaarverslag (blz. 63).

Onderstaande grafiek laat zien hoe de netto stand van de leningenportefeuille van de gemeente Breda zich in de afgelopen jaren heeft ontwikkeld (vergelijking Jaarverslagen 2008 t/m 2013. Zie bijlage 1 voor achtergrond gegevens grafiek).

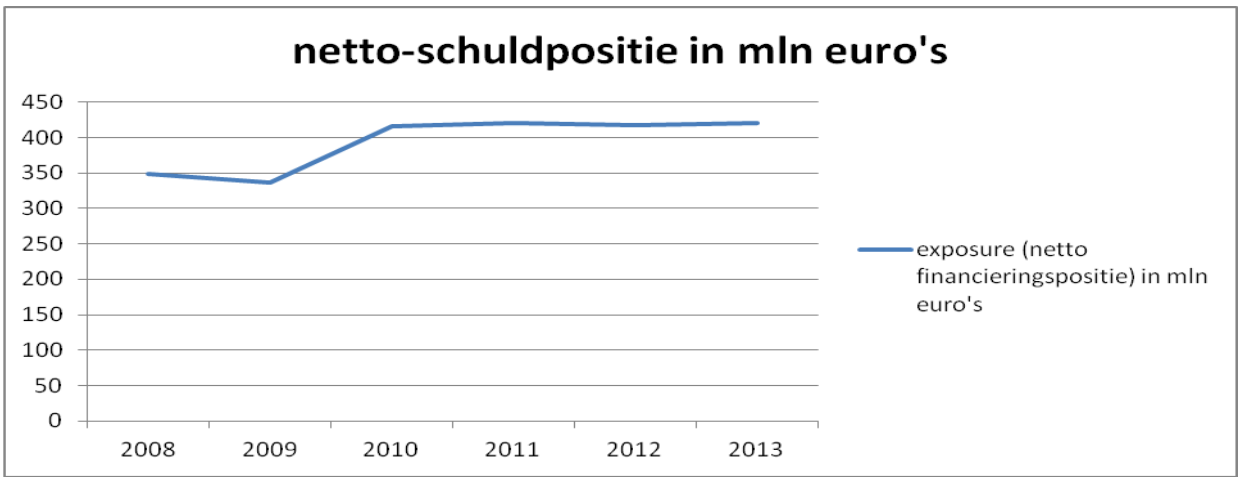

Bron: Jaarverslagen 2008, 2009, 2010, 2011, 2012 en 2013 (blz. 61-63 in Jaarverslag 2013)

De Rekenkamer stelt dat de gemeente Breda bij voorkeur de leningenportefeuille naar beneden zou moeten brengen (‘lenen kost immers geld’, zo luidt een overheidsboodschap), aangezien de grote leningenportefeuille de gemeente financieel kwetsbaar maakt. De Rekenkamer adviseert het college en de raad daarom om maatregelen te nemen om de leningenportefeuille terug te brengen, zeker daar waar het gaat om leningen voor risicovolle (ruimtelijke) projecten.

4. De grondexploitaties, gronden en panden in beheer

Daarnaast blijven de Bredase grondexploitaties (en de gronden en panden in beheer) een belangrijk punt van zorg voor de komende jaren. De gemeente Breda heeft nog steeds een omvangrijke grondportefeuille en een forse ruimtelijke programmering qua nieuwbouwwoningen,

bedrijventerreinen, kantoren, winkels e.d.. De planning gaat uit van een behoorlijk aantal verkopen ieder jaar. In 2013 is de verkoop van kavels voor de realisatie van die programmering echter dramatisch laag[1], een dieptepunt sinds het uitbreken van de crisis in 2008. Als gevolg daarvan is de looptijd van een 7-tal grexen weer verder in de tijd opgeschoven worden (verlenging nodig), waardoor ook de leningen opschuiven en extra rente betaald moet worden (bij de meeste grexen zo'n 2 jaar extra). Dit zijn kosten die ongemerkt wegvloeien en waar niets tegenover staat. Dit brengt de Rekenkamer ertoe om in deze rekenkamerbrief nog eens te waarschuwen dat de parameters (kostenberekening, rentepercentage e.d.) van het grondbedrijf wel op orde kunnen zijn, maar dat het realiseren van het geplande programma in de grondexploitaties essentieel is voor het behalen van inkomsten en het voorkomen van verliezen.

Bij de Structuurvisie 2030 heeft de gemeente Breda in 2013 drie grondexploitaties gestopt en afgeboekt en 4 gronden in beheer afgeboekt (afgewaardeerd naar agrarische waarde), tezamen voor een bedrag van ca. 31 mln. (gedekt vanuit reeds ingestelde voorzieningen). Daarnaast heeft de gemeente Breda nieuwe realisatiestrategieën opgesteld voor een aantal andere grondexploitaties, waarbij een aantal aanpassingen hebben plaatsgevonden in de programmering. Dat zijn uitstekende ontwikkelingen, zo constateert de Rekenkamer, ingrepen die ook in overeenstemming zijn met de eerdere adviezen van de Rekenkamer in het rapport Bredaas Grondbeleid en in de eerdere rekenkamerbrieven bij het Jaarverslag.

Bij de meeste grondexploitaties is het bestaande programma echter grotendeels gehandhaafd. Vooralsnog blijft de gemeente Breda vooral de strategie toepassen dat het niet gehaalde programma verder de toekomst in geschoven wordt. Dat betekent dat verkopen die dit jaar en volgend jaar verwacht werden, nu vooral in 2015 en 2016 verwacht worden. Door de extra rentekosten dalen de verwachte inkomsten echter en worden de negatief staande grondexploitaties verder negatief.
Door de strategie om ook de uitgaven zoveel mogelijk te verschuiven in de tijd, analoog aan de verwachte inkomsten, worden dit jaar grote verliezen voorkomen. Dat is op zich een goede strategie, al betekent het voornamelijk uitstel. De kosten worden immers nog wel gemaakt en moeten dus ook nog betaald worden, alleen later in de tijd.
De beste strategie is volgens de Rekenkamer nog steeds om de geplande programmering terug te brengen en om te zetten in een haalbare programmering. De huidige nog steeds bestaande mismatch tussen vraag en aanbod in de programmering blijft hierin een belangrijk punt van zorg.

Bovendien stelt de Rekenkamer vast dat de gemeente Breda ook in het afgelopen jaar weer diverse ontwikkelingsplannen van particuliere ondernemers heeft goedgekeurd (b.v. voor de bouw van nieuwe winkels, woningen e.d.), die in concurrentie staan met de eigen gemeentelijke programmering in de grondexploitaties. De markt voor met name nieuwe winkels, nieuwe kantoren en nieuwe bedrijventerreinen is nog steeds zwaar overvoerd en de vraag blijft gering. Bovendien is Breda niet de enige gemeente met een uitgebreid ruimtelijke programma: bijna iedere gemeente in den lande, ook de omliggende gemeenten, heeft immers nog steeds een eigen ontwikkelprogramma voor nieuwbouwwijken, nieuwe bedrijventerreinen, nieuwe winkels, nieuwe kantoren e.d..

Evenals in eerdere adviezen adviseert de Rekenkamer aan college en raad om nog veel scherper de haalbaarheid van ruimtelijke projecten onder de loep te nemen en voort te gaan met het aanpassen van de programmering en het neerwaarts bijstellen van programmering, kosten en risico's, en vervolgens waar nodig af te boeken (en te stoppen) (zie o.a. rekenkamerrapport 'Bredaas grondbeleid' , 2013).

[1] Het MPG (okt. 2013) verwacht een verkoop in 2013 van slechts 19 kavels voor woningbouw. Het Jaarverslag 2013 vermeldt niet het concrete verkochte aantal kavels, maar geeft wel aan dat het er bijzonder weinig zijn. Qua nieuwe bedrijventerreinen is in 2013 0 ha verkocht (over de gehele periode 2008-2013 bedroeg dat overigens gemiddeld slechts ca. 0,6 ha per jaar). Qua kantoren wordt alleen het contract ten aanzien van de verkochte m2 kantoorruimte in het Stationskwartier genoemd. De leegstand van kantoren is verder toegenomen, aldus het Jaarverslag.

5. De risico's, de risicobeheersing en control

Evenals vorige jaren stelt de Rekenkamer vast dat de gemeente Breda op meerdere vlakken risico's loopt. De risico's en het weerstandsvermogen worden uitgebreid beschreven in het Jaarverslag. Dat is prima. De Rekenkamer merkt in deze wel op dat de verslaglegging in het jaarverslag vooral financieel is ingestoken. Inhoudelijke [2] risico's (met mogelijk financiële gevolgen) komen in het jaarverslag relatief weinig aan bod.
De accountant (EY, 2013) noemt, evenals de Rekenkamer vorig jaar in de rekenkamerbrief, een aantal belangrijke risicogebieden voor Breda, zoals de grondexploitaties, de komende decentralisaties, de ATEA-groep, de verbonden partijen en het onderhoud van de openbare ruimte.

In het Jaarverslag 2013 staat een totaal gewogen berekend risicobedrag voor de gemeente van ruim 72,5 mln. [3] (zie Jaarverslag tabel blz. 33). De weerstandscapaciteit van de gemeente Breda is het afgelopen jaar toegenomen en bedraagt nu ca. 95 mln., zodat in het Jaarverslag geconcludeerd wordt dat dit voldoende moet zijn om de risico's af te kunnen dekken. Binnen het totale risicobedrag wordt voor de grondexploitaties een totaal aan risico's van 34,6 mln. berekend, plus een bedrag van 6,4 mln. voor het nieuwe station (incl. een aantal kleinere projecten), voor de ATEA-groep is een risico van 17,9 mln. berekend en voor de decentralisaties, anterieure overeenkomsten en verbonden partijen samen een risico van 12 mln..

De Rekenkamer constateert ten eerste dat niet alle risico's meegenomen zijn in de risicoberekening. Zo is bijvoorbeeld in het jaarverslag geen risicopost [4] voor extra onderhoud van de openbare ruimte opgenomen. Het Jaarverslag 2013 stelt op blz. 26 vast dat een extra bedrag van ca. 22 mln. nodig is voor achterstallig onderhoud van de openbare ruimte in de komende jaren (alleen al 20 mln. voor de achterstanden op wegen). Momenteel is hiervoor in het Jaarverslag 2,5 mln. per jaar gereserveerd, plus 1 mln. extra in het coalitieakkoord.
Ook staat geen risicobedrag meer opgenomen met betrekking tot NAC, ondanks de slechte financiële situatie van NAC. De afspraak bij de tijdelijke huurverlaging voor NAC is dat aanvullende financiering uit verhuur van het stadion aan derden gehaald wordt. Het is echter de vraag of er voldoende mogelijkheden zijn voor het aantrekken van andere huurders van het stadion (c.q. de winkelruimten hierin) en het genereren van aanvullende financiering binnen de afgesproken termijn van drie jaar[5].

Daarnaast is de kans aanwezig dat een aantal risico's hoger gaan uitpakken dan nu berekend, onder meer in de grondexploitaties [6], maar ook mogelijk bij ATEA en in de (jeugd- en WMO)zorg en de participatie als gevolg van de drie grote decentralisatieopdrachten. Reeds eerder heeft de Rekenkamer haar zorg uitgesproken over de mogelijke risico's en tekorten vanwege de

---

[2] In het risicomanagement worden deze intern wel meegenomen en meegewogen, maar de beschrijving in het jaarverslag als geheel is voornamelijk financieel ingestoken.

[3] In de tekst van het Jaarverslag staat overigens een totaal risico van 68 mln. voor de gemeente Breda genoemd, terwijl de tabel tot 72,5 mln. optelt. De reden is dat door de Monte Carlo-simulatie een soort verevening van verschillende soorten risico's plaatsvindt.

[4] De reden is dat dit als een budgettair probleem wordt gezien, niet zozeer als een risico. Het risico dat hierin berekend wordt, zit onder de risicoscore van 15 en wordt daarom niet benoemd in het jaarverslag.

[5] De afspraak is om gedurende drie jaar de huur te verlagen om te bezien of andere inkomsten mogelijk zijn en om NAC de tijd te geven om de financiële situatie op orde te brengen. Momenteel valt het berekende risico ook hier beneden de grens van risicoscore 15 en wordt om die reden niet expliciet genoemd in het jaarverslag.

[6] Volgens de Rekenkamer is de kans groot dat de huidige planning niet gehaald wordt. Volgens de huidige gemeentelijke planning moeten alleen al bij Saval nu in 3 jaar tijd 78 kavels voor woningen verkocht worden, bij Adriaan Klaassen Landgoed in 3 jaar tijd 100 woningen, in Waterdonken en Bouverijen samen 140 woningen gemiddeld per jaar, naast alle andere geplande verkopen in 2014 en 2015 in Haenen Noord en Zuid, Roosberg, Nieuw Wolfslaar, Asterd en het Stationskwartier.

decentralisaties van de jeugdzorg, WMO en participatiebeleid. De vraag is of hierin een risicoberekening van 12 mln. reëel is of dat deze meer richting de 20 mln. gaat, zoals in het coalitieakkoord vermeld staat. Of dat verschillende onderdelen mogelijk toch hoger gaan uitpakken?
Als risico voor tegenvallende economische resultaten bij ATEA staat in het Jaarverslag bijvoorbeeld slechts 0,8 mln. opgenomen. Het afgelopen jaar is het verwachte tekort bij het Werkbedrijf meegevallen, omdat een hogere uitkering vanuit het Rijk ontvangen werd. De oplopende werkloosheid, de afnemende werkgelegenheid, in combinatie met de invoering van de Participatiewet (plus bezuinigingen), maken ATEA tot een belangrijke risicofactor. In de Algemene reserve van ATEA zelf staat momenteel 8 mln. gereserveerd voor het bedrag van 17,9 mln. aan risico's binnen ATEA. Een blijvend belangrijk aandachtspunt voor de raad dus.

Ten aanzien van de Verbonden partijen constateert de Rekenkamer dat de informatie in het Jaarverslag erg summier is en bovendien in veel gevallen uitsluitend over het jaar 2012 gaat. Actuele inhoudelijke en financiële informatie, zeker ook met betrekking tot de risico's [7], is een belangrijk aandachtspunt. De Rekenkamer voert op dit moment een quickscan Verbonden partijen uit en adviseert de raad hierover apart in het komende rapport.

De Rekenkamer stelt voorts, evenals in eerdere adviezen, dat als risico's optreden, deze zich meestal voor 100% voordoen (dus niet voor de berekende 25%, 50% of 75% van het ongewogen totale risicobedrag). Als momenteel een gewogen risico van zeg 5 mln. is berekend met een 50% kans van voordoen, dan is het mogelijke 100% risicobedrag in totaal 10 mln..[8]

De Rekenkamer adviseert college en de raad derhalve om alle mogelijke risico's op alle terreinen goed in de gaten te houden, om verschillende scenario's ten aanzien van de risico's op te stellen (wat gebeurt er als …) en de raad hierover te informeren, en de risico's zoveel mogelijk tegen te gaan in een vroegtijdig stadium.

Overigens adviseert de Rekenkamer voorts om het kritische vermogen binnen de organisatie blijvend verder aan te scherpen, nog meer interne tegenspraak te organiseren en Concerncontrol een onafhankelijke positie, bevoegdheden en verantwoordelijkheden te geven. Ook de accountant wijst op het belang van verdere versterking van de onafhankelijke positie van de concerncontroller (Controle EY, 2014, blz. 32). Om goed te kunnen anticiperen op risico's en deze adequaat en tijdig aan te kunnen pakken, is het belangrijk om het interne kritisch vermogen goed te ontwikkelen en te komen tot een goed lerend vermogen van de organisatie.

6. De beleidsverantwoording, de weergave van de gemeentelijke prestaties

In 2006 is de Raadswerkgroep Cyclische Producten ingesteld naar aanleiding van het eerste rekenkamerrapport over de kwaliteit van de begroting (Rekenkamer Breda, 2006) en is de Werkgroep gestart met een traject om de verantwoording in begroting-jaarverslag te verbeteren. Daarop zijn ieder jaar wijzigingen in de opzet van de begroting doorgevoerd om de controlerende taak van de raad beter mogelijk te maken. In principe zou de kwaliteitsverbetering inmiddels zijn beslag gekregen hebben, maar vorig jaar constateerde de Werkgroep dat verdere verbetering nodig is en is een stappenplan richting 2017 opgesteld.

---

[7] Concerncontrol heeft het afgelopen jaar onderzoek naar risico's bij de verbonden partijen gedaan en constateert dat de risico's vooralsnog niet groot lijken, maar dat te weinig informatie beschikbaar is om nadere uitspraken te doen bijvoorbeeld over het beschikbare weerstandsvermogen van de verbonden partijen. Momenteel is Concerncontrol bezig om aanvullende informatie te verkrijgen van de verbonden partijen.

[8] De kans op 100% speelt met name bij risico's waar één risicofactor erg overheerst, zoals bijvoorbeeld bij de grondexploitaties. Aangezien bij de grondexploitaties de invloed van de markt dermate groot is, is de kans op 100% voordoen zeker reëel en is de berekening op basis van de Monte Carlo-simulatie (waarin meerdere risicofactoren tegen elkaar afgewogen worden) minder relevant.

De Rekenkamer spreekt haar waardering uit voor de inzet van de Werkgroep, maar constateert ook dat de jaarlijkse veranderingen de begrotingen en jaarverslagen door de jaren heen slecht vergelijkbaar maken, hetgeen een vergelijking van prestaties over de jaren heen belemmert.

Voorts constateert de Rekenkamer samen met de Werkgroep dat een verdere kwaliteitsverbetering van de verantwoording zeker nodig is. De in oktober 2012 in werking getreden Wet revitalisering generiek toezicht heeft het zwaartepunt van de controle en prestatietoetsing bij de gemeenteraad neergelegd en aangegeven dat het aantal prestatie-indicatoren verder uitgebreid dient te worden. [9] In de huidige gemeentebegroting en jaarverslag 2013 van de gemeente Breda is de weergave van de prestaties en het aantal prestatie-indicatoren echter juist sterk ingekrompen en wordt weinig inhoudelijk zicht gegeven op de bereikte prestaties binnen de verschillende beleidsterreinen. Bovendien constateert de Rekenkamer dat niet alleen veel minder indicatoren opgenomen zijn, maar dat een groot deel van de gegevens met betrekking tot de inhoudelijke indicatoren/prestaties niet bekend zijn omdat deze niet gemeten zijn in het afgelopen jaar [10].
Verder valt het de Rekenkamer op dat daar waar wel op prestaties wordt ingegaan, het Jaarverslag vooral beschrijft welke activiteiten de gemeente zelf heeft ondernomen in plaats van dat echt ingegaan wordt op bereikte prestaties in de stad en voor de burgers.

Al met al constateert de Rekenkamer dat het huidige Jaarverslag weinig gericht is op het weergeven van de inhoudelijke prestaties en dat de inhoudelijke beleidsverantwoording, zeker op een aantal specifieke beleidsterreinen (zoals zorg/welzijn, veiligheid/bestuur, onderhoud openbare ruimte), summier is.

De Rekenkamer adviseert om de inhoudelijke beleidsverantwoording en de weergave van de prestaties sterk te gaan verbeteren, dit onder meer met het oog op de versterking van de controle door de gemeenteraad. Ook de huidige landelijke ontwikkelingen om begrotingen en jaarverslagen van gemeenten onderling beter vergelijkbaar te maken en de vernieuwing van de verantwoording, zoals aangegeven in het rapport van de commissie Depla (2014), kunnen hierin mogelijk meegenomen worden.

7. Aanbevelingen

Samengevat adviseert de Rekenkamer om:

Aanbeveling 1: De Rekenkamer adviseert het college en de raad om maatregelen te nemen om de leningenportefeuille van de gemeente Breda naar beneden te brengen, zeker daar waar het gaat om leningen voor risicovolle (ruimtelijke) projecten.

Aanbeveling 2: De Rekenkamer adviseert aan college en raad om nog veel scherper de haalbaarheid van ruimtelijke projecten onder de loep te nemen en voort te gaan met het aanpassen van de programmering en het neerwaarts bijstellen van programmering, kosten en risico's, en vervolgens waar nodig af te boeken (en te stoppen).

---

[9] De Wet revitalisering generiek toezicht stelt dat de verticale controle richting Rijk en Provincie afgebouwd wordt, maar dat in plaats daarvan de horizontale controle intern binnen gemeenten, en met name door de gemeenteraden, verder versterkt dient te worden.

[10] Dat geldt o.a. voor belangrijke terreinen als de kwaliteit van de openbare ruimte en wegen, de mate van criminaliteit in de stad, de leefbaarheid van de wijken en het oordeel van burgers over b.v. de hulp in het kader van de WMO. Omdat gegevens ontbreken kan de raad niet zien of doelen bereikt zijn of niet en hoe de stad er voor staat. De Rekenkamer benadrukt het belang van jaarlijkse monitoring voor de meting van prestaties.

Aanbeveling 3: De Rekenkamer adviseert college en de raad om alle mogelijke risico's op alle terreinen goed in de gaten te houden, om verschillende scenario's ten aanzien van de risico's op te stellen (wat gebeurt er als …) en de raad hierover te informeren, en de risico's zoveel mogelijk tegen te gaan in een vroegtijdig stadium.

Aanbeveling 4: De Rekenkamer adviseert om het kritische vermogen binnen de organisatie blijvend verder aan te scherpen, nog meer interne tegenspraak te organiseren en Concerncontrol een onafhankelijke positie, bevoegdheden en verantwoordelijkheden te geven.

Aanbeveling 5: De Rekenkamer adviseert om de inhoudelijke beleidsverantwoording en de weergave van de prestaties sterk te gaan verbeteren in het Jaarverslag, dit onder meer met het oog op de versterking van de controle door de gemeenteraad.

Bijlage 1 Bij Rekenkamerbrief over Jaarverslag 2013

Onderstaande tabel is basis voor de grafiek op blz. 3, afgeleid uit de jaarrekeningen 2008-2013:

	2008	**2009**	**2010**	**2011**	**2012**	**2013**
liquide middelen	1,2	2,1	2,5	1,5	15	1,1
Leningportefeuille						
Kort	43	46	60	56	61,0	54,0
lang (niet woningbouw)	307,6	292,2	358,2	366	371,6	367,2
Netto Omvang Leningenportefeuille in mln. euro's	349,4	336,1	415,7	420,5	417,6	420,1